Tonga

LAO KI HE NGAAHI 'AHO MALOLO FAKAPULE'ANGA

VAHE 8.11

Tohi Lao Fakatonutonu 2020

Tonga

LAO KI HE NGAAHI 'AHO MALOLO FAKAPULE'ANGA

Fokotu'utu'u 'o e Ngaahi Kupu

Kupu

1 Hingoa nounou 5
2 Ngaahi ‘aho mālōlō Faka-Pule‘anga 5
3 Tapu ke ngaue ‘i ha ‘aho malolo Faka-Pule‘anga 6
4 Tu‘utu‘uni ke tapuni ‘a e ngaahi fale koloa 6
5 Tautea ‘o hono tuku ke ava ‘a e ngaahi fale koloa 6
6 Ko e ngaahi faka‘atā 7

Tonga

LAO KI HE NGAAHI 'AHO MALOLO FAKAPULE'ANGA

KO E LAO KE TU‘UTU‘UNI ‘A E NGAAHI ‘AHO MĀLOLO FAKA-PULE‘ANGA[1]

Kamata'anga [24 ‘o Novema, 1919]

1 Hingoa nounou

Ko e hingoa nounou ‘o e Lao ni Ko e Lao ki he ngaahi ‘Aho Mālōlō Faka-Pule‘anga.

2 Ngaahi ‘aho mālōlō Faka-Pule‘anga

Ko e ngaahi ‘aho ‘oku tu‘u ‘i he kupu ni, ‘a ia ‘oku pehe —

(a) ‘Uluaki ‘Aho ‘o e Ta‘u Fo‘ou;

‘Aho ‘Alo‘i ‘o ‘Ene ‘Afio ko e Tu‘i ‘o Tonga ‘oku lolotonga Pule;[2]

‘Aho ‘Alo‘i ‘o e ‘Ea ki he Kalauni ‘o Tonga;

Falaite Lelei;

Monite ‘o e Toetu‘u;

‘Aho Anzac – ‘aho 25 ‘o ‘Epeleli;[3]

‘Aho Tau‘ataina — ‘aho 4 ‘o Sune;

Fakamanatu ‘o e ‘Aho Hilifaki Kalauni ‘o ‘Ene ‘Afio ko e Tu‘i ‘o Tonga ‘a ia ‘oku lolotonga Pule;

‘Aho Konisitutone — ‘aho 4 ‘o Novema;

‘Aho Fakamanatu ‘o e Hilifaki Kalauni ‘o ‘Ene ‘Afio ko Siaosi Tupou I — ‘aho 4 ‘o Tisema;

‘Aho ‘Alo‘i pea mo e ‘aho ‘oku hoko mai ki he ‘Aho ‘Alo‘i; pea

(b) mo ha ‘aho ‘e tu‘utu‘uni ‘e he Kapineti mei he taimi ki he taimi

ke hoko ko e ‘aho malolo faka-Pule‘anga ia:

Kuo pau ka hoko ha ‘aho ‘o e ngaahi ‘aho malolo faka-Pule‘anga kuo fakaha, tuku kehe kapau ko e ‘Aho ‘Alo‘i, ‘aho ‘oku hoko mai ki he ‘Aho ‘Alo‘i, ‘Uluaki ‘Aho ‘o e Ta‘u Fo‘ou, ‘Aho Falaite Lelei, ‘Aho Monite ‘o e Toetu‘u, ‘Aho ANZAC, ‘Aho ‘Alo‘i ‘o ‘Ene ‘Afio ko e Tu‘i ‘o Tonga ‘oku lolotonga Pule mo e ‘Aho ‘Alo‘i ‘o e ‘Ea ki he Kalauni ‘o Tonga, ‘i ha Tu‘apulelulu, Falaite, Tokonaki pe Sapate, ko e ‘aho malolo faka-Pule‘anga ko ia kuo pau ke fakamanatu ia ‘i he ‘aho Monite ‘oku hoko mai ki he ‘aho ko ia; pea kapau kuo hoko ‘i ha ‘aho Tusite pe Pulelulu, ko e ‘aho malolo faka-Pule‘anga ko ia kuo pau ke fakamanatu ia ‘i he Monite ki mu‘a ‘o e ‘aho totonu ‘o e ‘aho malolo faka-Pule‘anga.[4]

Ka kuo pau ko e ‘Aho ‘Alo‘I ‘o ‘Ene ‘Afio ko e Tu‘i ‘o Tonga ‘oku lolotonga Pule mo e ‘Aho ‘Aloi‘i ‘o e ‘Ea ki he Kalauni ‘o Tonga ‘e fakamanatu ia ‘i he ‘aho totonu ‘e hook ai, tukukehe ka hook ‘i ha ‘aho Sapate pea kuo pau leva ke toki fakamanatu ‘i he ‘aho Monite hoko mai.[5]

3 Tapu ke ngaue ‘i ha ‘aho malolo Faka-Pule‘anga

‘E ‘ikai ngofua ke fakamalohi ha taha ke totongi ha mo‘ua pe fai ha me‘a ‘i he ngaahi ‘aho malolo faka-Pule‘anga ‘o hangē ko ia ‘oku ‘ikai ngofua ke fai ‘i he ‘aho Sapate ka ‘e ngofua ke ne fai ‘a e ngaahi totongi mo‘ua ko ia ‘i he ‘aho ‘e hoko ki he ‘aho malolo faka-Pule‘anga pea ‘e tatau hono totongi ‘o e mo‘ua pe hono fai ‘o e ngaue ko ia ‘o hange na‘e fai ‘i he ‘aho malolo faka-Pule‘anga ko ia.

4 Tu‘utu‘uni ke tapuni ‘a e ngaahi fale koloa

‘E ngofua ki he Kapineti ‘i ha tu‘utu‘uni mei he taimi ki he taimi ke tu‘utu‘uni ke tapuni ‘a e ngaahi fale koloa kotoa pe mo e ngaahi fai‘anga ngaue kehe kotoa pe ‘i he ngaahi kolo kotoa pe ‘o e Pule‘anga pe ‘i ha kolo pe ngaahi kolo ‘a ia ‘e tu‘u ‘i he tu‘utu‘uni ko ia pea ke mapuni ‘a e ngaahi fale koloa pe ngaahi fai‘anga ngaue ko ia ‘i he ‘aho pe ngaahi ‘aho ‘a ia ‘oku tu‘u ‘i he kupu 2 ‘o e Lao ni pe ‘i ha ‘aho pe ngaahi ‘aho makehe ‘a ia ‘e tu‘utu‘uni ‘e he Kapineti ‘i ha tu‘utu‘uni pe tauhi ko e ngaahi ‘aho malolo faka-Pule‘anga.[6]

5 Tautea ‘o hono tuku ke ava ‘a e ngaahi fale koloa

‘O ka tu‘utu‘uni ‘aki ha Tu‘utu‘uni kuo fai ‘i he kupu 4 ke tapuni ‘a e ngaahi fale koloa mo e ngaahi fai‘anga ngaue ‘i ha kolo pe ngaahi kolo ‘o e Pule‘anga ‘i ha ‘aho pe ngaahi ‘aho ‘a ia ‘oku tu‘u ‘i he tohi tu‘utu‘uni ‘e ‘ikai ngofua ki ha taha ke fakaava ha fale koloa pe fai‘anga ngaue kehe tuku kehe ha fale kava ‘i ha kolo ‘o e ngaahi kolo ‘oku tu‘u ‘i he tohi tu‘utu‘uni ko ia ke fakatau atu pe tu‘utu‘uni ke fakatau atu ‘i ha fale koloa pe fai‘anga ngaue kehe ha koloa neongo ko e fa‘ahinga ngaue kehe ha koloa neongo ko e fai‘anga fe. Ka ‘i ai ha taha te ne maumau‘i ‘a e

kupu ni ‘e faka‘ilo ‘i he Fakamaau‘anga Polisi ‘o e vahefonua ‘a ia kuo fai ai ‘a e maumau lao ko ia pea ka ‘ilo ‘oku mo‘oni te ne mo‘ua ‘o ‘ikai lahi hake ‘i he $100 pea ka ‘ikai totongi te ne nofo popula ‘o ‘ikai lahi hake ‘i he mahina ‘e 2.[7]

6 Ko e ngaahi faka‘atā

Ko ‘eni ‘a e ngaahi me‘a ‘e ‘ikai kau ki he kupu kuo toki hili —

(a) ko e fakatau atu ‘o ha ngaahi faito‘o;

(b) ko e fakatau atu ‘o e pata, ma, hu‘akau mata, kanomate ‘o e manu fahi, ika mata, pea mo e ‘aisi ‘o ‘ikai fuoloa ange ‘i he ho‘atā malie;

(c) ko e fakatau atu ‘o e ngaahi me‘akai ‘i he ngaahi fale koloa ‘aisi;

(d) ko e fakatau atu ha me‘a ke tanu ha taha pekia.

FAKAMATALA FAKALAHI

[1] Tohi Lao Fakatonutonu, 1988 Vahe 51 – Ngaahi Lao fika 8 ‘o e 1919, 11 ‘o e 1970, 18 ‘o e 1988

Ngaahi Lao Fakatonutonu hili ‘a e 1988

Ngaahi Lao Fakatonutonu	Kamata‘anga
Lao 10 ‘o e 2010	21 ‘o Me 2010
Lao 42 ‘o e 2010	24 ‘o Novema 2010
Lao 5 ‘o e 2013	**xxxxx**

[2] ‘I he Tu‘utu‘uni Kapineti ‘o e ‘aho 6 ‘o Siulai 2012 ko e ‘aho fakaha ko e ‘aho 4 ‘o Siulai

[3] Appointed by T.F 124/29 ke hoko ko e ‘aho malolo fakaPule‘anga ‘a e “Anzac Day” ‘a e ‘aho 25 ‘o e mahina ko ‘Epeleli ‘i he ta‘u kotoa pe, ‘o hange na‘e tu‘u ‘a e ‘aho ko ia ‘i he tepile ‘o e Lao ‘oku ha ‘i olunga

[4] Fakatonutonu ‘e he Ngaahi Lao 11 ‘o e 1970, 10 ‘o e 2010, 42 ‘o e 2010 mo e 5 ‘o e 2013

[5] Fakahu ‘e he Lao 5 ‘o e 2013

[6] By K 203/37 na ‘e tu‘utu‘uni ko e ‘Aho Kilisimasi mo e Falaite Lelei ko e ongo ‘aho ‘oku fakamatala‘i ‘i he kupu 2 ‘o e Lao ki he Ngaahi ‘Aho Malolo faka-Pule‘anga kuo pau ke tauhi ‘i he Pule‘anga ni kotoa, kae ‘oua kuo toe ‘i ai ha fanongonongo, ko e ngaahi ‘aho kuo pau ke ta‘ofi ai ‘a e ngaahi ngaue ‘o hange ko e ngaahi fakamatala ‘i he kupu 3 mo e 4 ‘o e Lao kuo lau ki ai (tuku kehe ‘a e fakatau ‘o e ma, hu‘akau fo‘ou, ‘ika fo‘ou mo e kakano‘i manu).

Fakatonutonu ‘e he Lao 42 ‘o e 2010

[7] Fakatonutonu ‘e he Ngaahi Lao 18 ‘o e 1988, 42 ‘o e 2010